

УДК 374.4

Крилова Олена Вікторівна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, адміністративного
та фінансового права Інституту права ім. В. Сташиса
Класичного приватного університету м. Запоріжжя

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Останніми часами на ринку медичних послуг та взагалі в галузі охорони здоров'я з'являються новітні інформаційні технології оформлення документів, врегулювання договірних відносин та надання медичних послуг. І хоча в Україні рівень розвитку інформатизації медицини ще не є достатньо розвинутим, впровадження телемедицини та дистанційної діагностики зумовлює необхідність вирішення правових питань взаємовідносин лікаря та пацієнта, впливу загальнодоступних електронних ресурсів на здійснення та дотримання їх прав.

Стан дослідження теми. Питання цивільно-правового регулювання медичних послуг привертали увагу відомих українських і зарубіжних учених-юристів Ю. Сергєєва, А. Громова, С. Бартоша, О. Пунди, Й. Турак, А. Савицької і учених-медиків П. Назар, Ю. Віленського, В. Тихоненка, М. Яровинського, В. Ігнатієва. Натомість в умовах інформатизації медицини співвідношення розвитку цього напрямку галузі та дотримання і забезпечення прав сторін у відносинах з надання медичних послуг взагалі докладно не досліджувалося.

Мета. Відсутність належної інформаційно-правової бази, яка б регламентувала діяльність інноваційних напрямів у сфері надання медичних послуг, зумовлює звернення до досліджуваної проблеми. Інформаційні технології у сучасній медицині суттєво впливають на якість надання будь-яких медичних послуг. Так, пацієнт має можливість не лише з інформаційних мереж дізнатися про особливості тієї чи іншої хвороби, а й про сучасні традиційні та альтернативні методи лікування, обрати для себе рекомендації щодо профілактики захворювань тощо.

Інформаційні технології запроваджуються і в сам процес надання медичних послуг.

Автоматизація діяльності медичного закладу передбачає як програми для прикладних досліджень та діагностики, так і для ведення медичної документації, збору статистичних та дослідницьких даних тощо. Так, в медичному закладі за наявності відповідних умов, заповнюються електронні амбулаторні карти і історії хвороби, складаються звіти і ведеться медична статистика.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах набуває важливого значення так звана телемедицина, яка становить собою галузь сучасної медицини, особливістю якої є нерозривний зв'язок з використанням інформаційних технологій. Впроваджуються різноманітні діагностичні та дослідницькі програми, які забезпечують наприклад, рентгенографію, томографію, ультразвукові дослідження тощо. Але набуває поширення і застосування інформаційних технологій у лабораторних дослідженнях, створеннях спеціальних програм тестування з метою виявлення хвороби та встановлення діагнозу.

У зв'язку з такими тенденціями впровадження інформаційних технологій, набув особливого значення та нормативного закріплення термін «телематика», який походить від грецького τηλε (télé) – «у даль, далеко», та μάτις (mátis) – «бажати, рухатися діяти». Телематику часто розглядають як віддалений вплив, управління на відстані. Серед розділів телематики виділяють так звану телематику здоров'я, або телемедицину.

В Україні телемедицина вперше була застосована у 1935 році в м. Львові, коли професор Мар'ян Франке та професор Вітольд Липинський організували постійне використання телеелектрокардіографії (теле-ЕКГ) у відділенні інфекційних захворювань Державного загального шпиталю. За

допомогою телеелектрокардіографії проводилися дистанційні обстеження пацієнтів.

Як зазначали у своєму дослідженні А.Владзимирський, О.Стадник, М.Карліньська, хворі перебували у відділенні, а результати обстежень серця передавалися на 500 метрів в Інститут патології. За словами самого Франке «перебування пацієнта на місці дозволяло уникнути ускладнень, пов'язаних із транспортуванням хворого». Із врахуванням того, що цілий ряд дистанційних досліджень було проведено у пацієнтів, які перебували у вкрай важкому (на штучній вентиляції легень) або агональному стані, М. Франке поряд з роботою, яка заклала основи в сфері телекардіології, ще й вперше в світі продемонстрував принципові можливості використання телемедицини в умовах надання невідкладної допомоги. Таким чином, було проведено наукові дослідження, які внесли значний вклад у розвиток і становлення електрокардіографії як методу об'єктивного дослідження стану серцево-судинної системи, та продемонстрували можливість телемедицини для вирішення організаційних, епідеміологічних та клінічних завдань практичної медицини [1].

В сучасній Україні галузевим нормативним документом з застосування телемедицини в Україні є Наказ МОЗ від 19.10.2015 № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я та методичні рекомендації. Зазначений нормативний акт надає визначення поняттю «телемедицина», під яким розуміється комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями.

Одночасно похідними є такі визначення як домашнє телеконсультування – процес спостереження за станом здоров'я пацієнта, який перебуває за межами закладу охорони здоров'я, із застосуванням телемедицини; кабінет телемедицини – структурний підрозділ закладу охорони здоров'я, що забезпечує надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини; телемедична мережа – форма організації надання медичної допомоги населенню із застосуванням телемедицини; телемедичне консультування – надання медичної допомоги пацієнту лікарем із застосуванням телемедицини; телеметрія – сукупність технологій, що дають змогу проводити дистанційне вимірювання, збір і передачу інформації про показники діяльності (фізіологічні параметри) організму пацієнта [2].

Відповідно до зазначеного нормативного акту, головною метою телемедицини є поліпшення здоров'я населення шляхом забезпечення рівно-

го доступу до медичних послуг належної якості, а основними завданнями телемедицини є: забезпечення надання медичної допомоги пацієнту, коли відстань є критичним чинником її надання; збереження медичної таємниці та конфіденційності, цілісності медичної інформації про стан здоров'я пацієнта; створення єдиного медичного простору; сприяння підвищенню якості допомоги та оптимізації процесів організації та управління охороною здоров'я; формування системних підходів до впровадження та розвитку телемедицини в системі охорони здоров'я.

Виконання всіх цих завдань нерозривно пов'язане з системним застосуванням не лише технічних умов впровадження інновацій, а й законодавчих актів, які регулюють особисті немайнові права пацієнта.

Так, метою, заради якої надається медична послуга, є поновлення або збереження здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності, підтримання і поновлення працездатності, реабілітація хворих та інвалідів тощо.

Особливістю, яка вирізняє медичні послуги серед інших є те, що позитивні наслідки такої послуги не можуть бути гарантовані, оскільки на них впливають як об'єктивні явища так і певні властивості організму пацієнта. Але впровадження інноваційних технологій та телемедицини дозволяє мінімізувати ризики, надати пацієнтові та лікарю ширших можливостей щодо оцінки ризиків втручання, та можливостей обрання того чи іншого способу лікування.

В сучасних умовах поширеною практикою стало звернення пацієнта до он-лайн консультацій, які надаються в мережі Інтернету. Безумовно це є позитивним, позаяк дозволяє пацієнтові з мінімальними витратами часу та зусиль отримати консультацію лікаря з'ясувавши для себе всі можливі наслідки захворювання, усвідомити доцільність звернення до лікарні тощо.

Разом з тим, наявність он-лайн консультування тягне за собою і певні ризики щодо якості такої послуги, ідентифікації особи, що надає послугу, створює певні умови для розголошення лікарської таємниці.

Водночас, мережа Інтернету використовується для реклами медичних послуг, лікарських засобів. Це також може мати негативні тенденції щодо введення в оману пацієнта з метою створення у нього враження про виліковність хвороби, швидкість одужання, та інших переваг використання того чи іншого лікарського засобу та звернення до певного медичного закладу.

Саме тому дотримання положень законів «Про лікарські засоби» та «Про рекламу» є важливим гарантом безпеки пацієнта. Як визначено у ст. 7 Закону «Про рекламу», основними принципами реклами є: законність, точність, достовірність, використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами шкоди. Цей закон містить окрему ст. 21, яка регулює особливості реклами лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації.

Наприклад, відповідно до цієї норми, реклама лікарських засобів, медичних виробів, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації повинна містити: об'єктивну інформацію про лікарський засіб, медичний виріб, метод профілактики, діагностики, лікування, реабілітації і здійснюватися так, щоб було зрозуміло, що наведене повідомлення є рекламою, а рекламований товар є лікарським засобом, медичним виробом, методом профілактики, діагностики, лікування, реабілітації; вимогу про необхідність консультації з лікарем перед застосуванням лікарського засобу чи медичного виробу; рекомендацію щодо обов'язкового ознайомлення з інструкцією на лікарський засіб; текст попередження такого змісту: «Самолікування може бути шкідливим для вашого здоров'я», що займає не менше 15 відсотків площі (тривалості) всієї реклами.

Розуміючи важливість цих застережень та певну їх дієвість, разом з тим, слід відмітити, що замінити особисте спілкування з лікарем з метою отримання повної та точної інформації про стан здоров'я, особливості перебігу хвороби та індивідуальні особливості організму пацієнта, звичайна реклама лікарського препарату не зможе. За різних умов які утруднюють або унеможливають явку пацієнта до певного медичного закладу, сучасні інформаційні технології дозволяють використання телемедичних консультацій за допомогою відеоконференцзв'язку. Відеоконференцзв'язок є не лише одним із варіантів дистанційного спілкування пацієнта з лікарем, а дозволяє в такому режимі організувати та проводити консилиуми, консультування у спеціалізованих медичних установах. Це безсумнівно є позитивним досягненням у реалізації прав як медичного закладу, так і пацієнта, але відеоконференцзв'язок може бути неприйнятним для передачі певних видів медичної інформації (результати інструментальних та лабораторних досліджень тощо), для чого існують спеціальні медичні стандарти. В будь-якому разі запровадження додаткових можливостей телемедицини у забезпеченні можливості пацієнта реалізувати свої права є позитивним.

Враховуючи, що до основних обов'язків медичного закладу відноситься перш за все надання медичної послуги у вигляді застосування спеціальних методів лікування, діагностики, проведення профілактичних заходів, а також з'ясування наявності згоди пацієнта на медичне втручання, впровадження інформаційних технологій дозволить збільшити можливості медичних закладів щодо здійснення цих обов'язків та створюватиме додаткові переваги.

Так, за допомогою телемедицини може бути реалізований обов'язок медичної установи надати на вимогу пацієнта інформацію про стан його здоров'я, а також надати на прохання пацієнта можливість ознайомитись з відповідними медичними документами, що стосуються його здоров'я. Натепер існує можливість для пацієнта отримати такі відомості електронною поштою.

Водночас необхідно звернути увагу на співвідношення права пацієнта отримати інформацію в електронному вигляді з обов'язком медичного закладу дотримуватись збереження лікарської таємниці. Так, право на збереження в таємниці даних про стан здоров'я фізичної особи передбачає збереження в таємниці не тільки діагнозу, але й самого факту звертання за медичною допомогою, інших відомостей, отриманих при медичному обстеженні. Ці відомості можуть відноситися як до фізичного стану особи, так і до подій його особистого життя. Не підлягають розголосу не тільки дані про саму хворобу, але й відомості про функціональні особливості організму, фізичні недоліки, шкідливі звички тощо.

Відповідно до «Основ законодавства України про охорону здоров'я» медичні працівники, інші особи, яким в зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд і їхні результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Відтак, з розвитком телемедицини необхідно впровадження окремої норми, яка передбачала б особливості передання медичної інформації засобами електронного зв'язку.

Незважаючи на необхідність врахування значених особливостей дотримання прав пацієнта, можна зробити висновок, що безсумнівно впровадження телемедицини дає змогу ефективно забезпечити гарантію своєчасного доступу пацієнта до медичних послуг належної якості.

Медичне он-лайн консультування пацієнтів для окремих медичних закладів створюватиме конкурентні переваги. Надаючи корисну та повну інформацію потенційним клієнтам такі заклади

підвищують вірогідність звернення саме до них. В умовах реформування сфери охорони здоров'я це є важливим чинником, проте лише за умови дотримання медичним закладом комплексу прав пацієнта, наданих йому законом. Така мета може бути досягнута через правове регулювання он-лайн консультування шляхом нормативного встановлення певного алгоритму дій медичного закладу з визначенням обов'язкових реквізитів, які мають бути враховані при виготовленні програм он-лайн консультування. До них вочевидь мають бути віднесені і гарантії збереження лікарської таємниці, і обов'язки щодо надання пацієнтові повної та достовірної інформації не лише про переваги звернення до певного медичного закладу, а й про особливості захворювання, ризику, альтернативні методи лікування, а можливо й альтернативні медичні заклади.

На це зверталася увага фахівцями в галузі медицини в електронному журналі «Медична справа» [3]. Так, наголошувалося на тому, що вітчизняна

нормативна база щодо регламентування консультативної допомоги у медичній практиці з урахуванням сучасного рівня розвитку інформаційних технологій потребує удосконалення, мають бути запроваджені прозорі правила медичного он-лайн інформування.

Висновки. Відтак можна зробити висновок, що впровадження інформаційних технологій у сферу надання медичних послуг є суттєвим досягненням не лише у галузі інформаційних технологій, а й у дотриманні прав пацієнта, наданих йому чинним законодавством. Разом з тим для забезпечення відповідальності як пацієнта, так і медичного закладу, необхідно розроблення не лише нових програмних рішень, пов'язаних з використанням соціальних мереж, засобів електронного зв'язку, програм обміну повідомленнями, а й реформування закону з метою встановлення певних алгоритмів та обмежень, які забезпечуватимуть дотримання прав обох сторін у відносинах з надання медичних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Владимирський А.В., Стадник О.М., Карлінська М. Перше застосування телемедицини в Україні: Мар'ян Франке та Вітольд Ліпінські // Український журнал телемедицини та медичної телематики. - 2012. – Том 10. - №1. – С. 18-26.
2. Наказ МОЗ від 19.10.2015 № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я» // Медичне право – 2016. – № 1(17). – С. 109-120.
3. Медична справа. Е-журнал. – Режим доступу: <https://www.medsprava.com.ua/article/535-konsultuvannya-patsntv-onlayn?ustp=W>

Крилова Олена Вікторівна

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті досліджуються питання, які пов'язані з запровадженням у сферу надання медичних послуг інформаційних технологій, зокрема таких як телемедицина. У зв'язку з цим потребують аналізу та дослідження питання дотримання прав пацієнта на інформацію, лікарську таємницю та інших, які є суміжними з наданням медичних послуг. Аналізуються окремі аспекти участі пацієнта у власному лікуванні, впливу інформаційних технологій на надання пацієнтом усвідомленої згоди на медичне втручання тощо.

Ключові слова: інформаційні технології, телематика здоров'я, телемедицина, інформаційні права.

Крылова Елена Викторовна

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕДОСТАВЛЕНИИ МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В статье исследуются вопросы, связанные с внедрением в сферу медицинских услуг информационных технологий, в частности, таких как телемедицина. В связи с этим возникает необходимость в анализе и исследовании сферы соблюдения прав пациента на информацию, врачебную тайну и других, смежных с оказанием медицинских услуг. Анализируются отдельные аспекты участия пациента в собственном лечении, влияния информационных технологий на получение от пациента информированного согласия на медицинское вмешательство и другие.

Ключевые слова: информационные технологии, телематика здоровья, телемедицина, информационные права.

Krylova Olena Viktorivna

INFORMATION TECHNOLOGY IN THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES: CIVIL ASPECT

The article investigates the impact of information technologies on the observance of patient's rights in the provision of medical services. Attention is drawn to the fact that modern information technologies implementation in medicine significantly affect on the observance of the rights of the patient.

After all, the range of provision of medical services is expanding, it is possible to receive them at a distance, to get acquainted with the results of research through telecommunication, including computer networks.

So, the patient can not only get information about his or her health without visiting a medical institution but also learn about possible treatments, get an on-line consultation of a doctor, etc.

However, the expansion of opportunities provided in connection with the development of information technologies requires a legal solution to many of the issues of observance of the rights of the patient given by the law. Among them, the right to medical confidentiality, the right to information about their health status, the right to privacy, to choose ways and methods of treatment, for participation in own treatment (or for self-treatment) or refusal from treatment at all.

But not always modern information technology can ensure observance of patient's rights and to respect the basic medical principle of "do no harm".

The article draws attention to the need for further research on the legal regulation of medical services provided with the use of information technology. Also, the concept of telemedicine as a kind of medical services is given.

It is concluded that telemedicine as a direction of development of medical services requires legal support. Consequently, the legislation in the field of medical services should be improved to prevent the violation of patients' rights, in particular, such important as the right to information and to confidentiality.

Keywords: information technologies, telematics of health, telemedicine, information rights.